

LUND UNIVERSITY

De manliga folkpensionärerna i Eslöv

arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. 1, Förhållandena 1977

Elmér, Åke

1983

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Elmér, Å. (1983). *De manliga folkpensionärerna i Eslöv: arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. 1, Förhållandena 1977*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 1983, Nr 4), (Research Reports in Social Work; Vol. 1983, Nr 4). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

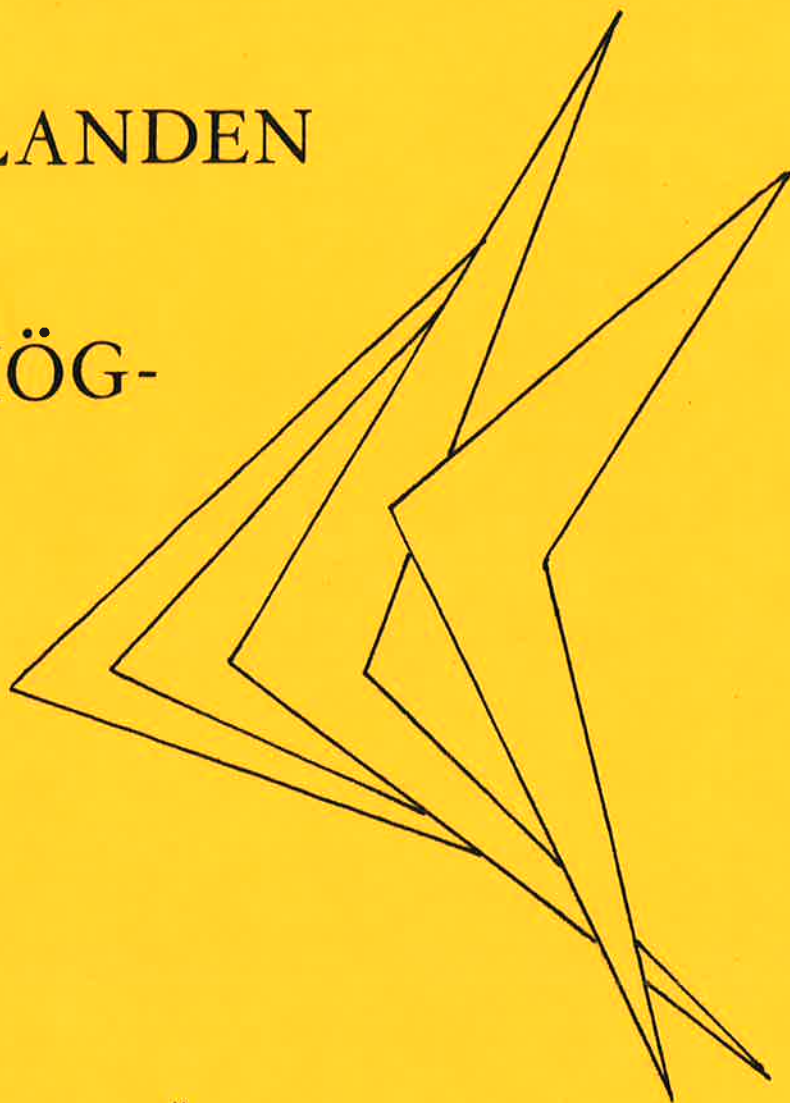
Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

MEDDELANDEN FRÅN SOCIALHÖG- SKOLAN

1983:4

ÅKE ELMÉR

DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV

ARBETE, INKOMST OCH LEVNADSFÖRHÅLLANDEN 1945 - 1977

I

FÖRHÅLLANDENA 1977

Lunds universitet

Socialhögskolan

Box 1720
221 01 LUND

046-10 70 00

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	Sid
1 UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING OCH UTFORMNING	2
2 ÅLDER, CIVILSTÅND, YRKEN, SOCIALKLASSER	6
3 INKOMSTFÖRHÅLLANDEN	8
3.1 Sammanräknad inkomst	8
3.2 Disponibel inkomst	9
3.3 Skatter	11
4 PENSIONSFRÖRHÅLLANDEN	13
4.1 Folkpension	13
4.2 ATP	15
4.3 Tjänstepension	16
5 BOSTADSFÖRHÅLLANDEN	18
6 HUSHÅLL OCH HEMARBETE	21
7 ARBETE OCH HÄLSA	23
7.1 Tidpunkt för att upphöra med det vanliga arbetet	23
7.2 Nuvarande arbetssituation	27
7.3 Hälsotillstånd	28
8 EKONOMI EFTER EGNA UPPGIFTER	29
8.1 Hur klarar man utgifterna	29
8.2 Sparande	31
8.3 Bidrag från och till barn	33
8.4 Livförsäkring	33
9 PENSIONÄRERNAS ÅSIKTER I VISSA FRÅGOR	35
9.1 Pensionens storlek	35
9.2 Pensionsålderns sänkning	36
9.3 Delpensionen	37
9.4 Pensionärshjälp	37
10 ALLMÄNNA ÖNSKEMÅL FRÅN PENSIONÄRERNA	39
11 SAMMANFATTNING	40

Bilaga: frågeformulär

De manliga folkpensionärerna i Eslöv 1977

1 Undersökningens uppläggning och utformning

I min doktorsavhandling "Folkpensioneringen i Sverige" (1960) publicerade jag en redogörelse för en undersökning om de manliga folkpensionärerna i Eslöv. Den omfattade registeruppgifter om inkomster, pensioner, socialhjälp m m för tiden 1945 - 1954 och uppgifter från en intervjuundersökning 1955.

Anledningen till att endast manliga pensionärer medtogs var att 1955 endast ett fåtal kvinnliga pensionärer varit yrkesverksamma. Eftersom undersökningen i första hand gällde arbetsförhållanden ansågs det bli onödigt komplicerat att ta med kvinnorna. För jämförelsens (och kostnadernas) skull har de senare undersökningarna också begränsats till män.

1965 samlade jag in motsvarande registeruppgifter för tiden 1955 - 1964 och gjorde också en begränsad intervjuundersökning. Dessa uppgifter är ännu inte publicerade.

För 1975 planerade jag en ny undersökning för att få jämförande material för en ny tioårsperiod. Av olika skäl blev undersökningen förseklad. En anledning var att samhällsvetenskapliga forskningsrådet, som bekostat de tidigare undersökningarna, till en början inte var benäget att finansiera ytterligare en sådan. Så småningom beviljades dock anslag i begränsad omfattning. Då inträffade den komplikationen att pensionsåldern sänktes från 67 till 65 år från 1 juli 1976. Undersökningen måste därför förläggas till år 1977.

Undersökningen omfattar alla män, födda 1911 eller tidigare, som var mantalsskrivna i Eslövs församling (ungefär = Eslövs tätort) för år 1977 och som bodde kvar där till årets slut, sammanlagt 936 stycken. För samtliga dessa insamlades personuppgifter från mantalslängd och kyrkobokföring, uppgifter om inkomster och skatter från skattemyndigheten, om pensioner från försäkringskassan, SPV, KPA och SPP samt om bostadsförhållanden ur olika register. För dessa uppgifter finns inget helt bortfall men på grund av ändrade rutiner har det inte alltid gått att få helt jämförbara uppgifter med de föregående undersökningarna. I varje fall inte utan arbetsinsatser som bedömts som alltför omfattande.

Till samtliga pensionärer inom populationen utsändes på våren 1977 ett frågeformulär om hushållsförhållanden, arbete och ekonomi samt vissa åsiktsfrågor tillsammans med frankerat svarskuvert.¹ Efter två påminnelser hade 676 svar kommit in, vilket är 72,2 % av de utsända. Under tiden fram till sommaren 1978 intervjuades 113 av de återstående, varigenom svarsprocenten kom upp till 84,3. 27 personer vägrade medverka och 25 betraktades som så sjuka eller senila att intervjun inte kunde genomföras. Detta bortfall svarar för 5,6 % av populationen (vägrare 2,9 %). Se tabellen.

Tabell 1.1 Resultat av enkät och intervjuer

	Antal	%	Antal	%
Insända formulär	676	72,2		
Genomförda intervjuer	113	12,1		
Summa användbara formulär			789	84,3
Vägrare	27	2,9		
Ej intervjubara	25	2,7		
Ej besökta	95	10,1		
Summa bortfall			147	15,7
Summa	936	100	936	100

95 pensionärer (10,1%) har varken skickat in enkätformuläret eller besökts för intervju. Detta beror endast i några fall på att de inte anträffats utan till övervägande del på att de tillgängliga intervjuarna (jag själv och två medhjälpare) inte haft möjlighet att göra intervjuerna inom rimlig tid. Ett par pensionärer dog innan intervjuerna hann göras.

Eftersom det finns registeruppgifter även för bortfallet kan man konstatera att detta medfört en viss överrepresentation för de äldsta pensionärerna, trots att de ej intervjubara huvudsakligen fanns bland dem. Svarsprocenten inom åldersgruppen är

66 - 69 år	80,9
70 - 74 år	84,1
75 - år	87,2

¹ Några pensionärer dog eller flyttade ut före årets slut. De är alltså inte med i populationen och uppgifterna om dem har uteslutits.

Även socialklassindelningen visar en viss snedfördelning av bortfallet. Svarsprocenten är för

jordbrukare	81,4	
övriga företagare	80,3	
tjänstemän i enskild tjänst	81,0	(beträffande socialklass-
tjänstemän i allmän tjänst	86,3	indelningen se kapitel 2)
arbetare i enskild tjänst	86,0	
arbetare i allmän tjänst	87,4	

Det är alltså en tydlig skillnad mellan företagare och privat tjänstemän å ena sidan och samtliga arbetare och offentligt anställda å den andra. I fråga om företagare beror bortfallet huvudsakligen på att de inte blivit besökta (och inte skickat in enkätsvaren) medan privat tjänstemännen har en högre procent vägrare (7%).

Bönderna har i mindre utsträckning än de övriga fyllt i formuläret själva (66%) medan motsatsen är fallet beträffande de offentligt anställda tjänstemännen (83%). Det finns också en tydlig tendens att högre inkomsttagare har en högre frekvens insända enkätsvar än lägre.

Det totala bortfallet är tämligen jämnt fördelat mellan inkomstgrupperna. Bortfallet är dock något större bland de lägsta inkomsttagarna, detta framför allt på grund av en större frekvens av sjukdom som hindrat intervju eller enkätsvar.

Utöver totalt bortfall (15,7%) finns ett varierande antal pensionärer som inte svarat på vissa av frågorna. I ett par fall är bortfallet så stort som 28 - 29% men för de flesta frågorna håller det sig omkring 20 % eller därunder.

En jämförelse mellan svaren i enkäten och i intervjusvaren tyder inte på att det finns någon nämnvärd skillnad som beror på sättet för inhämtande av uppgifterna.

I det följande redogörs för 1977 års undersökning. I en senare publikation ska denna jämföras med 1955 och 1965 års undersökningar, vilket förhoppningsvis ska resultera i en bild av förändringarna i pensionärernas inkomster och levnadsförhållanden under perioden 1945 till 1977, under vilken tid det svenska samhället och inte minst pensionärernas situation radikalt förändrats.

Jag har också planerat en specialundersökning av årsklasserna 1902 och 1903 för att om möjligt göra en jämförelse med motsvarande undersökning i Dalby, vilken presenterats av Gillis Samuelsson i hans avhandling "Dagens pensionärer - sekelskiftets barn" (1981).

2 Ålder, civilstånd, yrken, socialklasser

De manliga ålderspensionärerna i Eslöv fördelade sig vid årsskiftet 1977/78 i tre ungefär lika stora åldersgrupper, nämligen

under 70 år:	283 eller 30,3%
70 - 74 år:	301 eller 32,0% och
minst 75 år:	352 eller 36,6%

144 var mellan 80 och 90 år, 23 var 90 eller mera.

Av samtliga var 654 gifta och ytterligare 8 samboende, vilket gör 71%. 137 var änklings och 33 fränskilda eller separerade. Endast 104 eller 11% var ungarlar. Andelen änklings var självfallet större i de högre åldrarna.

De flesta pensionärerna var inflyttade till Eslöv. Endast 20 % var födda i staden (Eslövs + Västra Sallerups församlingar). De flesta (63 %) var födda i någon landskommun (en del av dem nu ingående i Eslövs kommun) och 14 % i annan stad. 2 % var födda i utlandet.

Att gruppen inflyttade från landsbygden är så stor hänger delvis samman med att en betydande del av pensionärerna är f d lantbrukare eller lantarbetare som flyttat in till staden när de upphört med jordbruket, respektive blivit överflödiga eller pensionerade. En del av dem har flyttat in relativt tidigt och fått annat arbete i Eslöv. Detta gäller såväl egna företagare som anställda. Men flertalet har flyttat in som pensionärer.

Minst 16 % av pensionärerna hade varit lantbrukare och minst 10 % lantarbetare. Dessa siffror är emellertid i underkant, eftersom åtskilliga med all säkerhet har angett sitt nya yrke om de övergett jordbruket vid unga år. I en del fall har detta upptäckts men säkerligen inte alltid. Jordbrukarna utgör en betydligt större procent av de äldre årgångarna än av de yngre. Bland dem som är minst 75 år är inte mindre än 21 % f d jordbrukare.

Jordbrukarna är den största företagsgruppen bland pensionärerna (och även den största enskilda yrkesgruppen). Övriga företagare (hantverkare, affärsmän etc) är bara 10 % av samtliga pensionärer. Det stora flertalet har varit arbetare, nämligen 56 %. Endast 18 % har varit tjänstemän (mot 26 % företagare!). Se tabell 2.1.

Bland arbetarna kommer den största gruppen från livsmedelsindustrin (Felix, Sockerbolaget m fl) men även skoindustrin har åtskilliga representanter, liksom naturligtvis byggnadsverksamheten. 84 % av arbetarna hade varit i enskild tjänst och 16 % i allmän (47, resp 9 % av samtliga pensionärer). Den största gruppen bland de f d offentliganställda hade varit vid järnvägen. Eslöv var ju tidigare en "järnvägsknut".

Bland tjänstemännen hade två tredjedelar varit i enskild tjänst och en tredjedel i statlig eller kommunal (11 resp 7 % av samtliga). 36 pensionärer betecknas som "högre tjänstemän" (socialgrupp I), betydligt större andel bland de offentligt än bland de privat anställda.

Enligt den traditionella socialgruppsindelningen hörde som nämnts 56 % till arbetarklassen, socialgrupp III, medan 39 % kunde räknas till socialgrupp II och 5 % till socialgrupp I. Till socialgrupp II räknas då alla f d lantbrukare, av vilka en del varit småbrukare med ganska blygsamma inkomster. Fördelningen stämmer emellertid ganska bra med vad som brukar anges som genomsnittlig för hela landet, möjligen med någon underrepresentation för socialgrupp I.

I det följande indelas pensionärerna i allmänhet i sex "socialklasser". Indelningen har gjorts för att få någorlunda enhetliga grupper när det gäller pensionsförhållanden. Grupperna är jordbrukare, övriga företagare, tjänstemän i enskild tjänst, tjänstemän i allmän tjänst, arbetare i enskild tjänst och arbetare i allmän tjänst. Se tabell 2.1, där även fördelningen på ensamstående och samboende inom de olika socialklasserna anges. Arbetare och bönder är ensamstående i större utsträckning än "stadsföretagare" och tjänstemän.

Tabell 2.1 Manliga pensionärer i Eslöv 1977, efter "socialklass" och civilstånd

<u>Socialklass</u>	<u>Antal</u>	<u>Procent</u>	<u>Antal</u>	
			<u>ensamstående</u>	<u>samboende</u>
Jordbrukare	152	16	44	108
Övriga företagare	96	10	19	77
Tjänstemän i enskild tjänst	100	11	22	78
Tjänstemän i allmän tjänst	66	7	15	51
Arbetare i enskild tjänst	435	47	147	288
Arbetare i allmän tjänst	<u>87</u>	<u>9</u>	<u>27</u>	<u>60</u>
Summa	936	100	274	662

3 Inkomstförhållanden

3.1 "Sammanräknad inkomst"

Det är som bekant inte lätt att få tillförlitlig statistik över inkomsternas fördelning. Uppgifterna i taxeringslängden ger inte hela sanningen. Detta gäller inte minst pensionärerna, av vilka många inte taxeras för någon inkomst alls, trots att de är helt försörjda genom pensionen. Dessutom förekommer givetvis en del fiffel med deklARATIONERNA, även om detta troligen är mindre väsentligt för pensionärernas inkomster än för befolkningen i allmänhet.

Om man skulle följa taxeringslängden så hade 92 av våra pensionärer (10%) ingen inkomst alls. Detta beror på att pensionärer utan biinkomster inte behöver deklarerat. 17 % hade högst 25 000 kr i sammanräknad inkomst och nära hälften av alla (49 %) mellan 25 000 och 50 000. 24 % hade alltså över 50 000, därav 4 % (39 st) minst 99 000. Inkomsterna avtar kraftigt med stigande ålder.

Inkomstslag

Uppgifterna om de deklarerade inkomsterna är som nämnts av flera skäl mindre intressanta. Däremot kan de ge en del viktiga uppgifter om inkomstens art. Över hälften av pensionärerna deklarerade inkomst av kapital, av lantbrukarna nära 70 %. Men även arbetarna hade i stor utsträckning kapitalinkomster, 43 % av dem som varit i enskild tjänst och 59 % av dem som varit offentligt anställda. Som bekant räknas kapitalinkomst först om avkastningen överstiger 800 kr för ogift och 1 600 kr för gifta.

Att lantbrukarna hade kapitalinkomster är nästan självklart, eftersom de i regel hade sålt sina gårdar och placerat kapitalet på ett eller annat sätt. 10 % av dem hade fortfarande direkt inkomst av jordbruk, vilket inte nödvändigtvis behöver betyda att de själva skötte gården. Övriga företagare hade i större utsträckning kvar sin rörelse (23 %), i varje fall inkomst av denna.

Mindre än 10 % redovisade nettoinkomst av fastighet. Däremot var det mycket vanligt med avdrag från den taxerade inkomsten på grund av underskott av fastighet, varom mera längre fram. Flertalet hade dock

små avdrag, vilket tyder på att de betalt av det mesta på sina skulder och alltså hade en real förmögenhet. 63 % av pensionärerna ägde själva sin bostad, antingen som villa eller som bostadsrätt.

Det vanligaste inkomstslaget utöver pensionen var annan inkomst av tjänst. Över 60 % av samtliga hade sådan inkomst. Detta gäller särskilt arbetare samt tjänstemän i enskild tjänst. Siffrorna är dock säkerligen i överkant, om man tror att de betyder arbete vid sidan av pensionen. Även pensioner räknas ju som inkomst av tjänst och det har inte varit möjligt att säkert skilja på arbetsinkomster och andra pensioner än folkpension, ATP och offentlig tjänstepension. (Deklarationerna har inte varit tillgängliga, ansökan därom har avslagits.)

3.2 Disponibel inkomst

För att få en mera realistisk bild av pensionärernas ekonomiska situation har taxeringslängdens uppgifter kompletterats med de pensionsuppgifter som har kunnat erhållas från försäkringskassan och de olika pensionsinrättningarna. Dessutom har kapitalinkomsten ökats med det skattefria avdraget (800, resp 1 600 kr) och avdraget för "underskott i förvärvskälla" lagts till. Eftersom det senare nästan undantagslöst gäller avdrag för ränta på fastighetslån har detta ansetts ge en mera rättvis jämförelse med dem som hyr bostad. För dem som bor på ålderdomshem och har låg inkomst har lagts till ett belopp som bedömts motsvara det kommunala bostadstillägg som de skulle ha fått om de haft egen bostad. Nu får de ju i stället ett "bostadstillägg" in natura.

Från den på detta sätt erhållna "bruttoinkomsten" har sedan dragits den slutliga skatten för år 1977. En del av denna har naturligtvis betalats först som kvarskatt 1978 men denna del bör i regel motsvaras av en motsvarande kvarskatt för 1976. Resultatet blir en "disponibel inkomst" som bör vara någorlunda rättvisande, även om den fortfarande i en del fall ligger i underkant, särskilt för de yngsta årgångarna som har lättast för att förtjäna extra. Men även de pensionärer som inte deklarerat kan naturligtvis ha haft smärre kapitalinkomster som inte kommer med. Å andra sidan kan också någon företagare ha fått ett underskottsavdrag tillagt som inte borde ha varit med.

För gifta och samboende har genomgående räknats med båda makarnas inkomster och skatter för att få ett begrepp om hushållets totala standard. Det är ju ett allmänt accepterat antagande att utgifterna - åtminstone för äldre män som det ju här gäller - i normalfallet är ungefär lika stora för ensamstående som för ett gift par.

Hälften av samtliga pensionärer hade en disponibel inkomst som låg mellan 25 000 och 40 000 kr. En fjärdedel hade lägre och en fjärdedel högre inkomst. Medianen var 31 400 kr. Bland de ensamstående var det emellertid inte mindre än 76 % som hade under 25 000 kr och bara 5 % som hade över 40 000. Hälften av dem hade mellan 15 000 och 20 000 kr. Bland ensamstående arbetare hade ingen över 35 000 kr.

Bland de gifta pensionärerna var det bara enstaka som hade mindre än 25 000 kr att röra sig med medan 31 % hade över 40 000. Hälften hade mellan 25 000 kr och 35 000. 15 % hade över 50 000 kr kvar efter skatt (101 hushåll) mot en enda ensamstående pensionär (som emellertid hade över 100 000). Se tabell 3.1

Tabell 3.1 Disponibel inkomst bland ensamstående och samboende, procentuell fördelning

Disponibel inkomst kr per år	Ensamstående	Samboende	Alla (Sammanräknad inkomst, alla)	
Högst 25 000	76	2	23	27
26 000 - 35 000	17	49	40	27
36 000 - 50 000	7	34	26	22
Över 50 000	<u>0 (1 st)</u>	<u>15</u>	<u>11</u>	<u>24</u>
	100	100	100	100
100% =	274	662	936	936

I tabellen har lagts till en kolumn som visar fördelningen av "sammanräknad inkomst" enligt taxeringslängden. Det syns tydligt att denna är ganska missvisande när det gäller de verkliga skillnaderna i ekonomisk standard. Missvisningen gäller emellertid både höga och låga inkomster, varför medianerna inte skiljer sig så mycket: 33 800 kr för sammanräknad inkomst och 31 400 kr för disponibel inkomst. Men kvartilavståndet, d v s skillnaden mellan den lägsta och den högsta fjärdedelen, är betydligt större för sammanräknad inkomst: 17 000 - 49 000 mot 25 500 - 39 500 för den disponibla.

Att de ensamstående har lägre inkomster hänger inte bara samman med att de inte har någon hustrupension som förstärker inkomsten utan också med att de är genomsnittligt äldre. Tabell 3.2 ger en föreställning om skillnaden i disponibel inkomst mellan olika åldersgrupper. Denna är påtaglig. Den beror delvis på fortsatt arbete bland de yngre men framför allt på de bättre pensionsförhållandena. Ingen har dock full ATP (kan inte erhållas av dem som är födda före 1914) varför man kan räkna med ännu bättre förhållanden för de lägsta årgångarna under 1980-talet och sedan successivt för alla.

Tabell 3.2 Disponibel inkomst i olika åldersgrupper, procentuell fördelning

Disponibel inkomst kr per år	Åldersgrupper			Alla
	66 - 69	70 - 74	minst 75	
Högst 25 000	15	17	36	23
26 000 - 35 000	24	50	43	40
36 000 - 50 000	38	25	17	26
Över 50 000	<u>23</u>	<u>8</u>	<u>4</u>	<u>11</u>
	100	100	100	100
100 % =	283	301	352	936

Om man studerar hur de disponibla inkomsterna fördelar sig på socialklasser, så finner man att arbetare i enskild tjänst och jordbrukare ligger sämre till än de övriga, medan tjänstemän i allmän tjänst har det i särklass bäst. Jordbrukarna har dock i allmänhet inte så dålig ekonomi som det ser ut. De har i stor utsträckning egen villa och kapital, vilket ger flertalet bland dem en tryggare ställning än flertalet arbetare. Se tabell 3.3

Tabell 3.3 Disponibel inkomst i olika socialklasser, procentuell fördelning

Disponibel inkomst kr per år	Företagare		Tjänstemän i		Arbetare i	
	Bönder	Övriga	ensk tj	allm tj	ensk tj	allm tj
Högst 25 000	26	11	11	5	33	15
26 000 - 35 000	50	38	29	12	45	30
36 000 - 50 000	19	31	43	47	15	49
över 50 000	<u>5</u>	<u>20</u>	<u>17</u>	<u>36</u>	<u>7</u>	<u>6</u>
	100	100	100	100	100	100
100 % =	152	96	100	66	435	87

Skatter

Man hör ofta talas om att pensionärer inte betalar skatt. Det är också riktigt att det finns ett särskilt avdrag för pensionärer med låg inkomst. Men trots detta var det endast 153 av de 936 manliga Eslövspensionärerna som var helt befriade från skatt 1977. Dessutom var det 56 som hade en obetydlig skatt (högst 50 kr i månaden). Det gör sammanlagt 209 stycken eller 22 %.

Det är emellertid betydligt flera som hade lägre skatt än de skulle ha haft om de inte varit pensionärer men haft samma inkomst. Inte mindre än 71 % hade pensionärsavdrag. Bara 186 pensionärer betalade "full skatt" på sin inkomst.

Pensionärsavdraget varierade från omkring 10 000 kr ner till ett par hundra. I en del fall blev det alltså en ganska kraftig skattelättnad. Men ändå var det åtskilliga som klagade över skatterna. Eftersom pensionsavdraget minskar vid stigande inkomst blir skillnaden mellan en "ren" folkpension och en ATP- eller tjänstepension inte så stor som den ser ut. Man har liksom "ingenting för" den extra pensionen.

Något har man dock för den. Det är helt klart att de som har ordentlig ATP och/eller tjänstepension har det betydligt bättre än den som bara har folkpension, även om man tar hänsyn till att denna ökas med pensionstillskott och bostadstillägg. För de lägsta tilläggspensionerna är dock marginalskatten hög.

4 Pensionsförhållanden

4.1 Folkpension

Alla personer i undersökningen utom fyra hade folkpension. Av de fyra var två utländska medborgare och därför inte berättigade till folkpension enligt då gällande regler. De andra två hade skjutit på pensionen för att få mera i framtiden.

Folkpensionsbeloppet varierar mycket. Tidigare fanns det i stort sett bara fyra grupper: ensam pensionär, med och utan bostadstillägg, och gift pensionär där även maken hade pension, också med eller utan bostadstillägg. Så länge bostadstillägget hade en låg övre gräns, var tilläggen i flertalet fall lika stora (bortsett från avdrag för inkomst).

Under senare år har bilden ändrats radikalt. Folkpensionen kan vara lägre på grund av förtida uttag eller högre på grund av uppskjutet. Pensionstillskotten varierar med ATP-storleken, bostadstilläggets maximibelopp är så högt att åtskilliga pensionärer har lägre hyra än detta. Totalpensionen varierar dessutom med storleken av ATP och tjänstepension. För de 932 pensionärerna i undersökningen finns 181 olika belopp noterade.

Folkpension utan alla tillägg var 1977 10 700 kr för ensam pensionär och 17 500 för två makar som båda hade pension. Så låg totalpension kunde emellertid normalt inte förekomma, eftersom praktiskt taget alla pensionärer hade antingen ATP eller pensionstillskott. Det finns ett par undantag, nämligen jordbrukare och andra företagare som anmält undantagande från ATP och därför inte heller hade rätt till pensionstillskott, eftersom ATP inte varit aktuell för dem.

Helt pensionstillskott var 1977 3 050 kr för en pensionär och 6 100 kr för två pensionerade makar. Folkpension med helt pensionstillskott var således resp 13 800 och 23 600 kronor. Större delen av dem som hade pensionstillskott hade också bostadstillägg, varför deras pensioner i allmänhet låg mellan 14 000 och 17 000 kr för ensamstående och mellan 24 000 och 27 000 kr för makar. Högsta möjliga bostadstillägg i Eslöv 1977 var 3 600 kr, lika för ensamstående och två makar.

Bostadstillägget minskas på grund av nästan alla inkomster utöver folkpensionen medan pensionstillskottet minskas enbart på grund av ATP. Den som inte har annan inkomst än folkpension har därför alltid rätt till bostadstillägg om han har egen bostad. Den som inte har egen bostad (ålderdomshem, vårdhem etc) får inte bostadstillägg, men för dem har i denna undersökning - som nämnts i föregående kapitel - inkomsten räknats upp i motsvarande grad.

Den som inte har annan inkomst än folkpension med pensionstillskott (eller ATP med högst samma belopp som pensionstillskottet) är som redan nämnts befriad från skatt. Bostadstillägget är helt skattefritt. Därför skulle den disponibla inkomsten under år 1977 inte kunna underskrida ca 15 000 kr för ensamstående och 25 000 kr för makar.

Det gör den inte heller annat än i rena undantagsfall. En person som var utländsk medborgare och inte hade folkpension hade inte heller några andra noterade inkomster. Han bodde hos sina barn och fick sin försörjning av dem (om han inte hade dolda tillgångar). En f d företagare hade begärt undantagande från ATP och fick då inte heller pensionstillskott. Han hade visserligen bostadstillägg men kom ändå inte upp till mer än ca 13 000 kronors inkomst. Han sade sig ta av sparkapitalet och ångrade att han av sagt sig ATP.

Utöver dessa extremfall hade fyra pensionärer pensionstillskott men inte bostadstillägg och kom därför inte över 13 800 kr i disponibel inkomst. En av dem bodde hos dotter och måg och hade väl ingen bostadskostnad. De tre övriga hyrde egen lägenhet men hade ändå inte bostadstillägg. En av dem hade dessutom gjort förtida uttag och hade bara 13 300 kr i pension. Någon förklaring till att dessa tre inte hade bostadstillägg finns inte i materialet. En hade dock alldeles nyss fått pension och hade kanske inte sökt ännu.

370 pensionärer hade bostadstillägg, vilket är 40 % av samtliga. Bland de ensamstående var det 45 % och bland de samboende 37 %. Skillnaden avspeglar de ensamståendes lägre inkomster vid sidan av folkpensionen, vilket i sin tur avspeglar deras högre ålder. När det gäller makar har dessutom hustrun i många fall inkomst utöver folkpensionen (ATP eller arbete) som påverkar rätten till bostadstillägg.

Som en kuriositet kan nämnas att en pensionär hade (tillsammans med hustrun) inte mindre än 41 600 kr i folkpension. Han hade gift sig på äldre dar med en betydligt yngre kvinna och fick med henne i rask takt fem barn vilka gav honom rätt till barntillägg. På grund av barnen fick hustrun hustrutillägg trots sin relativa ungdom. Högst möjliga bostadstillägg utgick. Dessutom fick familjen givetvis allmänna barnbidrag och något bostadsbidrag. Någon skatt förekom inte. Familjens disponibla inkomst torde ha uppgått till ca 55 000 kronor, trots att de enda inkomsterna var folkpension och barnbidrag (ATP utgick inte).

4.2 ATP

För flertalet pensionärer var fortfarande folkpensionen den enda eller dominerande pensionen. 109 av dem var födda före 1896 och kunde alltså inte få ATP. Av dem som var yngre och hade teoretisk möjlighet att få ATP var ytterligare 68 utan, medan de 759 övriga hade åtminstone något belopp. 128 av dem hade emellertid inte mer än att det motsvarade pensionstillskottet och hade motsvarande avdrag från detta. 631 eller två tredjedelar av samtliga hade alltså ett större eller mindre tillskott till pensionen genom ATP.

Detta tillskott var dock i de flesta fall ganska litet. Dessutom är ju beloppet beskattat och medför minskning av det kommunala bostadstillägget. En ungefärlig beräkning ger till resultat att omkring 30 % hade mer i ATP än i folkpension.

Följande tablå över antalet pensionärer med ATP visar fördelningen mellan olika storleksgrupper (av årsbeloppet):

högst 3 100 (=pensionstillskottet)	128
3 200 - 6 000	118
6 100 - 12 000	225
12 000 - 18 000	175
18 100 - 30 000	88
30 100 - 37 500	25

Över hälften av ATP-pensionerna låg som synes mellan 6 000 och 18 000 kr om året. Medianen var ca 12 000 kr. Högst ATP-pensionen

var inte mer än 37 500 kr (ca 3 000 kr i månaden). Endast 12 % av samtliga pensionärer hade mer än 1 500 kr i månaden.

En särskild undersökning av de 68 pensionärer som borde kunnat få ATP men inte hade det, visar att flertalet av dem hade slutat sitt arbete så tidigt att de inte hunnit förvärva några pensionspoäng (första året var 1960). Orsakerna är olika. Några är stats- eller kommunaltjänstemän eller arbetare i offentlig tjänst som gick i pension redan vid 60 år. De har tjänstepension som kompenserar bortfallet av ATP. Andra har på grund av sjukdom eller annan anledning haft så låga inkomster att det inte blivit något pensionspoäng. Bland dem är några som haft förtidspension. Flera jordbrukare hade sålt gården innan de hunnit få pensionspoäng. Endast fem har angivit att de hade begärt undantagande från ATP men då ingen direkt fråga gällde detta kan ytterligare någon ha begärt undantagande. Två personer hade - som redan nämnts - skjutit på pensionsuttaget till 1978 och hade därför varken folkpension eller ATP 1977.

4.3 Tjänstepension

Tjänstepension utöver folkpension och ATP hade endast 38 % av samtliga pensionärer, vilket dock innebär en betydande ökning under senare år. Detta avspeglar sig i åldersfördelningen bland tjänstepensionärerna. Av pensionärerna under 70 år hade 57 % tjänstepension mot endast 26 % bland dem som var över 75 år. Detta beror framför allt på att arbetarna i enskild tjänst först på allra senaste tiden fått ett tillägg till ATP genom den s k särskilda tjänstepensionen (STP). Helt allmän blev denna först för den allra yngsta årgången i materialet, de som är födda 1911.

Den vanligaste tjänstepensionstypen i Eslöv var ännu 1977 pension från Statens Personalpensionsverk (SPV). Den har sedan länge tillkommit både tjänstemän och arbetare i statlig tjänst. Den näst största gruppen var STP-pensionärerna, som emellertid av ovannämnda skäl var betydligt färre än statspensionärerna, trots att antalet arbetare är flera gånger större än antalet statsanställda. Som tredje grupp kommer privattjänstemännens pensioner från Svenska Personalpensionskassan (SPP), i regel s k ITP (Industriens tjänstepensionering). Först därefter kommer pensionerna från Kommunernas Pensionsanstalt (KPA). Tabell 4.1 ger några siffror. "Övriga" i tabellen omfattar främst pensioner direkt från ar-

betsgivaren, de flera mycket låga, och dessutom ett antal pensionsförsäkringar, delvis tecknade av tidigare arbetsgivare.

Tabell 4.1 typer av tjänstepension,¹ fördelade på storleksgrupper

Pensionstyp	Antal	Därav i procent			Summa
		Högst 6000 kr/år	6000- 18 000	Över	
SPV	119	8	54	38	100
KPA	33	30	49	21	100
SPP	55	35	45	20	100
STP	82	91	4	5	100
Övriga	<u>63</u>	<u>44</u>	<u>32</u>	<u>24</u>	<u>100</u>
Summa	352	40	37	23	100
Därav utan ATP	41	24	10	66	

1

I förekommande fall utöver ATP

Av de 41 pensionärerna utan ATP var 36 över 75 år. Flertalet var tjänstemän hos stat eller kommun som slutat arbeta för tidigt för att kunna få ATP men hade annan tjänstepension.

Det framgår tydligt av tabellen att LO-pensionärerna har i särklass lägre pension än de övriga. Statstjänstemännen ligger bäst till. Bland den (liksom bland KPA- och SPP-pensionärerna) är det emellertid några som har hela sin tjänstepension genom SPV, då de är för gamla för ATP.

5 Bostadsförhållanden

Pensionärernas bostadsform har kunnat tas fram ur olika register. Den statistiken är fullständig. När det gäller bostadens kvalitet och pensionärernas trivsel är däremot inte alla med, eftersom uppgifterna därvidlag bygger på enkät och intervjuer, där det finns ett visst bortfall.

Större delen av pensionärerna ägde själva sin bostad. 37 % hade eget hus och 26 % bostadsrätt, vilket gör 63 % tillsammans. 30 % hyrde bostad medan 6 % vistades på ålderdomshem eller vårdhem. Den återstående procenten var inneboende hos anhöriga eller andra.

Helt naturligt varierar bostadsformen med åldern. På institutioner fanns praktiskt taget endast personer över 75 år (en yngre på ålderdomshem, sju på vårdhem). I den äldsta åldersgruppen var däremot 10,3 % på ålderdomshem och 4,3 % på vårdhem, summa 14,6 % eller en sjundedel av samtliga. Vidare minskade andelen villaägare och ökade andelen bostadsrättsinnehavare med åren. Se tabell 5.1

Tabell 5.1 Bostadstyp, fördelning på åldersklasser, procent

	66-69 år	70-74 år	Minst 75 år	Alla
Eget hus	47	38	27	37
Bostadsrätt	24	29	25	26
Hysesrätt	26	30	32	30
Ålderdomshem	0 (1 st)	-	10	4
Vårdhem	-	2	4	2
Inneboende	<u>2</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>1</u>
	100	100	100	100
100 % =	283	301	352	936

Särskilda pensionärslägenheter rapporterades bara för 18 personer, de flesta över 75 år. Eslövs kommun höll 1977 på att avveckla pensionärshemmen och antalet "insprängda" pensionärslägenheter var heller inte stort. Det ansågs att det fanns tillräcklig tillgång på lägenheter som kunde hyras med hjälp av bostadstillägget.

Skillnaden mellan socialklasserna är inte stor. Arbetarna har i mindre utsträckning egen bostad än övriga grupper, men skillnaden

är inte dramatisk. Största skillnaden är mellan bönder (73 %) och arbetare i allmän tjänst (54 %) men i alla socialklasser är det över hälften som äger sin bostad. En märkbar skillnad är att "stadsföretagarna" mindre än andra har bostadsrätt. I stället har de den högsta andelen husägare.

Ålderdomshem och vårdhem har en ganska jämn fördelning på olika socialklasser. Beträffande vårdhem är detta naturligt men på ålderdomshemmen väntar man sig nog i allmänhet att finna proportionsvis flera arbetare än andra. En tendens i den riktningen finns men den är inte påfallande. Det fanns dock ingen f d tjänsteman i enskild tjänst på ålderdomshemmen medan bland tjänstemän i allmän tjänst procenten t o m var högre än bland arbetarna. Tabell 5.2

Tabell 5.2 Bostadstyp, fördelning på socialklasser, procent

	Företagare		Tjänstemän i		Arbetare i	
	Bönder	Övriga	ensk tj	allm tj	ensk tj	allm tj
Eget hus	45	47	45	39	31	28
Bostadsrätt	28	19	24	32	27	26
Hysesrätt	21	30	28	20	33	36
Ålderdomshem	3	2	-	8	4,5	7
Vårdhem	2	2	3	1	2,5	2
Inneboende	<u>1</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>2</u>	<u>1</u>
	100	100	100	100	100	100
100 % =	152	96	100	66	435	87

Beträffande bostädernas kvalitet och pensionärernas trivsel är vi som nämnts hänvisade till enkät- och intervjustvaren. Det saknas uppgift från 17 %. Bland dem som svarat är emellertid trivseln förbluffande god. Inte mindre än 89 % var nöjda med bostaden, 63 % t o m mycket nöjda. Endast 2 % angav att trivseln var dålig medan 9 % sade att den var "någorlunda", vilket dock säkerligen inte är något högt betyg.

Det finns en svag tendens till mindre trivsel med åren, eller snarare till bättre trivsel i yngre år, men detta gäller bara fördelningen mellan "bra" och "mycket bra". Av 66-åringarna trivdes 68 % mycket bra mot 60 % i den äldsta åldersgruppen.

Mellan socialklasserna är det inte heller några stora skillnader. Tjänstemännen trivdes dock bäst (75 % mycket bra) och arbetarna hade en större andel "någorlunda" eller "dåligt". Av de 15 pensionärer som gav omdömet dålig trivsel var 14 arbetare.

Pensionärerna ombads också tala om vilka brister som vidlådde bostaden. Det visar sig då att ganska många hade anmärkningar på bostaden även om de trivdes bra eller mycket bra. 7 % angav att bostaden var kall, dragig eller allmänt dålig. Andra anmärkningar - med lägre frekvens - är att bostaden ligger isolerat (5 %) eller tvärtom att man blir störd av trafik eller grannar (4 %). Svårigheter att ta sig ut (besvärliga trappor o d) förekom också (3 %). 77 % kunde emellertid inte komma på något fel på bostaden.

Några nämvärda skillnader mellan olika åldersgrupper förekommer inte. Mellan socialklasserna är det naturligt nog en viss skillnad mellan arbetarna i enskild tjänst och övriga. Bland de f d privatanställda arbetarna är det 10 % som anger allmänt dålig bostadsstandard mot endast 3 % bland f d jordbrukare eller bland f d offentligt anställda arbetare. Övriga grupper ligger närmare jordbrukarna än arbetarna.

6 Hushåll och hemarbete

Enligt registeruppgifterna var - som nämnts i kapitel 2 - 71 % gifta eller samboende. Flertalet av dem hade "hemmafruar" (76%). Av dessa hade 18,5 % tjänstepension av något slag och hade alltså arbetat tidigare. Dessutom hade säkerligen åtskilligt flera arbetat tidigare utan att ha fått pension. Detta gäller bl a flertalet av dem som var födda före 1896 och alltså inte kunde få ATP. Ävel deltidssarbete utan ATP-poäng faller utanför.

Andelen hemmafruar ökar givetvis med stigande ålder. Av pensionärerna under 70 år hade "bara" 57 % hemmafruar medan motsvarande andel för åldrarna 70 - 75 år var 79 % och för den äldsta åldersgruppen 92 %. I den yngsta åldersgruppen arbetade alltså 43 % av fruarna. Åtskilliga av dessa var dock fortfarande under pensionsåldern.

Uppgifterna om hushållets sammansättning bygger på enkät- och intervju-svaren. 20 % har inte svarat, vilket i någon mån kan ha påverkat resultaten. Dessa stämmer emellertid ganska väl med civilståndsuppgifterna från mantalslängden. Av dem som svarat bodde 70 % i tvåpersonershushåll med maka, sambo eller hushållerska och ytterligare 5 % tillsammans med hustru och barn. Detta ger 75 % mot 71 % samboende enligt registren. Men eftersom de 6 procenten som vistas på ålderdomshem eller vårdhem bör ingå i det 20-procentiga bortfallet och det också tillkommer några hushållerskor som inte betecknas som sambo, är överensstämmelsen hygglig.

Tillsammans med barn bodde 6,6 % av dem som svarat, därav 1,3 % enbart med barn. I flertalet fall gällde det vuxna barn som med sina inkomster bidrog till hushållet.

20 % bodde helt ensamma, givetvis flera i de högre åldersgrupperna. 3% uppgav andra bostadsförhållanden än de nämnda, t ex tillsammans med syskon.

Pensionärerna tillfrågades också om de hade någon hushållshjälp. Det stora flertalet (88 %) klarade sig helt utan hjälp. Av de män som var helt ensamma angav också majoriteten (77 %) att de inte hade någon hjälp. En del av dem går dock ut och äter då och då, t ex på ålderdomshemmet.

Endast en mindre del anlidade alltså hushållshjälp utanför den egna familjen. 10 % uppgav att de fick hjälp av hemsamarit. Detta gäller hela pensionärsgruppen. Av dem som var över 75 år hade 18 % hemsamarit. Endast 2,3 % uppgav att de betalade för hushållshjälp (5 % bland dem som var över 75 år). Som förut nämnts hade drygt en procent inte eget hushåll utan bodde och åt hos barn eller andra.

7 Arbete och hälsa

7.1 Tidpunkt för att upphöra med det vanliga arbetet

I frågeformuläret ingick en fråga om hur gammal den tillfrågade var när han slutade sitt vanliga arbete. Tyvärr blev frågan lite krångligt formulerad och det är ganska många som gått förbi den i enkätsvaren. 79 % av samtliga har dock besvarat den. Det är särskilt bönder och andra företagare som inte svarat, kanske på grund av att det varit svårt för dem att ange exakt tidpunkt.

Om man skär alla pensionärer över en kam, finner man att fördelningen på ålder för arbetets upphörande är mycket jämn. 30 % slutade vid 65 år, 30 % vid 67 år, ca 20 % tidigare och ca 20 % senare. Men dessa siffror är nästan intetsägande. Förutsättningarna och det faktiska beteendet är så olika inom olika grupper att genomsnittssvaren är tämligen ointressanta.

När det gäller folkpension och ATP sänktes som bekant den normala pensionsåldern från 67 till 65 år den 1 juli 1976. Detta år tillkom alltså tre nya årgångar folkpensionärer, födda 1909, 1910 och 1911. Tidigare var 67 år "normalåldern" för att sluta sitt arbete men stora grupper hade redan då lägre pensionsålder. Alla stats- och kommunalanställda fick pension vid antingen 60, 63, 65 eller 66 år. Flertalet tjänstemän i enskild tjänst fick pension vid 65 år, några tidigare.

För arbetare och tjänstemän betydde pensionsåldern nästan alltid att man slutade arbeta, i varje fall i det "ordinarie" yrket. En mindre del fortsatte i detta eller i annat arbete. Företagarna däremot är mera oberoende av pensionsåldern, när det gäller att upphöra med verksamheten.

Pensionens storlek har naturligtvis också betydelse när det gäller att arbeta efter pensionsåldern. Detta har säkerligen medfört att de äldsta årgångarna, som fick lägre pension vid 67 år, i större utsträckning varit tvungna att arbeta för att försörja sig. Det är väl också möjligt att de som uppnått högre ålder har varit fysiskt starkare än genomsnittet och därför orkat arbeta längre. Detta är dock enbart en gissning. Om man jämför olika åldersgrupper får man den

Fördelning som visas i tabell 7.1.

I den äldsta åldersgruppen är det väsentligt flera som fortsatt sitt arbete efter pensionsåldern. Mellan grupperna 67 - 69 och 70 - 74 år är det endast skillnaden mellan 65- och 67-årsgränserna som är av betydelse och denna skillnad beror naturligtvis på sänkningen av pensionsåldern 1976. Av de 66-åringar som svarat har 97 % slutat arbeta. Denna siffra är dock troligen för hög, eftersom det sannolikt är flera arbetande bland dem som inte svarat på frågan. Bortfallet i denna grupp är 23 %.

Tabell 7.1 Tidpunkt för arbetets upphörande, fördelning efter ålder 1977, procent

Slutat arbeta vid ålder	Ålder 1977				Alla
	66	67-69	70-74	75-	
Före 60 (I regel för- tidspension)	5	4	3	4	4
60 - 64	22	20	18	11	16
65 - 66	70	48	28	13	30
67	-	15	39	37	30
Över 67	-	3	10	3	4
Arbetar fortfarande	<u>3</u>	<u>10</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>4</u>
	100	100	100	100	100
100 %	64	151	240	287	742
Bortfall	23 %	24 %	20 %	18 %	21 %

Om man delar upp materialet på socialklasser blir det också, som redan antytts, stora skillnader. Resultatet framgår av tabell 7.2

Tabell 7.2 Tidpunkt för arbetets upphörande, fördelning efter socialklasser, procent

Slutat arbeta vid ålder	Företagare		Tjänstemän i		Arbetare i	
	Bönder	Övriga	ensk tj	allm tj	ensk tj	allm tj
Före 60	4	6	4	2	3	4
60 - 64	16	4	10	28	11	50
65 - 66	16	14	54	53	30	28
67	23	27	12	6	45	11
Över 67	35	32	16	7	9	7
Arbetar	<u>6</u>	<u>17</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>2</u>	<u>-</u>
	100	100	100	100	100	100
100 % =	117	70	77	53	353	72
Bortfall	23 %	27 %	23 %	20 %	19 %	17 %

Socialklasserna delar sig i fyra grupper. Den lägsta pensionsåldern har arbetarna i statlig eller kommunal tjänst. De slutar i stor utsträckning sitt arbete vid 60 eller 63 års ålder. Därefter kommer tjänstemännen, vilkas normala pensionsålder sedan länge varit 65 år. De som är i enskild tjänst har dock i betydligt större utsträckning stått kvar efter pensionsåldern. Den tredje gruppen är arbetarna i enskild tjänst som fram till 1976 nästan alltid slutade arbeta vid 67 år - om de orkade så länge. De yngsta åldersgrupperna har slutat vid 65 år, men de var ännu 1977 inte så många att genomsnittsåldern kommit under 67 år.

Den fjärde gruppen, företagarna, visar en helt annan bild. Bönderna intar en särställning, eftersom de flesta av dem hade kommit till Eslöv sedan de slutat med jordbruket. De är också genomsnittligt äldre. Av "stadsföretagarna" hade inte mer än hälften slutat vid 67 år. 17 % arbetade fortfarande mot högst 6 % i någon annan grupp. I en del fall inskränker sig arbetet kanske till en viss tillsyn medan anställda sköter jobbet, men det är dock en påtaglig skillnad.

För att renodla skillnaderna mellan socialklasserna har förhållandena inom de olika åldersgrupperna studerats var för sig. För att få någorlunda pålitliga resultat har socialklasserna slagits samman i tre större grupper: företagare (inklusive bönder), tjänstemän och offentligt anställda arbetare (d v s de som traditionellt haft tjänstepension) och slutligen arbetare i enskild tjänst. Se tabell 7.3.

Endast för åldersgruppen 75 år och äldre är bortfallet så litet att man utan vidare vågar dra slutsatser av skillnaderna. Det visar sig då att skillnaderna mellan socialklasserna blir ungefär densamma även när de rensats för åldersfaktorn. Även för de yngre åldersgrupperna, där de absoluta talen i de flesta fall är små och bortfallet i några fall ganska stort, är skillnaderna av samma slag, även om de framkomna siffrorna är mindre exakta.

Tabell 7.3 Tidpunkt för arbetets upphörande, fördelning efter socialklass inom åldersgruppen 75 år och äldre, procent

Slutat arbeta vid ålder	Företagare	Tjänstemän + arbetare i allmän tjänst	Arbetare i enskild tjänst
före 60	3	4	4
60 - 64	11	27	3
65 - 66	8	32	7
67	11	13	61
efter 67	<u>56</u>	<u>24</u>	<u>25</u>
	100	100	100
100 % =	91	68	128
Bortfall	21,5 %	19 %	16 %

Även förändringen över åren inom de olika socialklasserna har studerats. Den största förändringen visar som väntat arbetarna i enskild tjänst, där verkan av lägre pensionsålder och minskat behov att arbeta efter pensioneringen framträder tydligast. De flesta som slutat före 65 år måste ha gjort det i samband med förtidspensionering på grund av sjukdom. Några kan dock ha gjort förtida uttag av folkpension (efter 60 år) eller ha blivit arbetslösa före pensionsåldern. De lägre siffrorna i den högsta åldersgruppen kan delvis förklaras av att de förtidspensionerade rimligen haft större dödlighet och av den anledningen inte uppnått 75-årsåldern. Se tabell 7.4

Tabell 7.4 Tidpunkt för arbetets upphörande, fördelning efter
ålder 1977 bland arbetare i enskild tjänst, procent

Slutat arbeta vid ålder	Ålder 1977		
	66-69 år	70-74 år	75- år
före 60 år	2	5	4
60 - 64 år	20	9	3
65 - 66 år	61	21	7
67 år	12 ¹	61	61
efter 67 eller arbetar fortfarande	<u>5¹</u>	<u>4</u>	<u>25</u>
	100	100	100
100 % =	118	107	128
Bortfall	23 %	18 %	16 %

¹Några som fortfarande arbetade hade ännu inte fyllt 67 år, fördelning mellan 67 och senare därför osäker.

7.2 Nuvarande arbetsituation

Pensionärerna tillfrågades om sin nuvarande arbetssituation. Svaren är inte helt jämförbara med uppgifterna om när de slutade arbeta. Den frågan gällde nämligen det huvudsakliga arbetet, inte arbetet över huvud taget. Men i stort sett stämmer det.

91 % uppgav att de inte arbetade. 3 % hade fortfarande kvar det gamla arbetet, nästan uteslutande företagare. Ungefär lika många hade deltid i det gamla yrket, även här mest företagare. Resten uppgav arbete av annat slag än det gamla, vanligast bland tjänstemän. Bland arbetarna var det bara 5 % som sade sig arbeta.

Svaren får dock tas med en nypa salt. Frågan visade sig mindre väl formulerad och kunde ge anledning till missförstånd. Dessutom kanske några inte ville tillstå att de arbetade "svart".

En annan fråga gällde varför man inte arbetade. Flertalet (80 %) svarade givetvis antingen att det är naturligt att inte arbeta när man har pension eller att man inte orkade. Bland svarsalternativen fanns en ledande fråga om skatterna medverkat till att man inte arbetade. Detta alternativ valdes endast av 10 %, bland "stadsföretagarna" dock av inte mindre än 24 %. Endst enstaka pensionärer upp-

gav att de sökt arbete men inte fått. Bortfallet på denna fråga var emellertid ovanligt stort, varför siffrorna är osäkra.

7.3 Hälsotillstånd

På frågan "känner Ni Er nu fullt frisk?" svarade drygt hälften ja. Självfallet varierade svaren efter åldern, från 64 % för dem som var under 70 år till 42 % av dem som var över 75 år. Om man räknar med dem som inte svarade är skillnaderna säkerligen större. Bortfallet bland de yngre beror delvis på att de arbetade och var svåra att få tag i, medan många äldre inte kunde intervjuas på grund av sjukdom. Bortfallet är klart större bland de yngre (21 %) än bland de äldre (17 %).

Uppgifterna om sjukdomar och krämpor är inte särskilt pålitliga. Ned-satt syn och/eller hörsel samt rörelsehinder uppges av vardera ca 10 % av de svarande. Syn- eller hörselfel rapporteras i betydligt större utsträckning av dem som är fyllda 75 år medan rörelsehindren ökar redan från 70 år. Andra krämpor, som reumatism, hjärtbesvär och övriga kombinationer är tämligen jämnt fördelade mellan åldersgrupperna. Pro-centtalen är genomgående låga.

Om man jämför olika socialklasser, finner man som väntat att tjänste-männen är friskast (60 %). Företagare och arbetare i allmän tjänst utgör en mellangrupp (52 - 55 %) medan arbetare i enskild tjänst är klart mindre friska (46 %). Det är väl knappast någon alltför djärv gissning om man antar att detta avspeglar mera hälsovådliga arbets-förhållanden. Fördelningen på olika krämpor visar så små tal i varje grupp att det inte lönar sig med någon närmare analys. Syn- eller hörselnedsättning är dock klart vanligare bland arbetare i enskild tjänst.

8. Ekonomi enligt egna uppgifter

Inkomstförhållanden, sådana de framgår av officiella noteringar, har behandlats i kapitel 3. Här ska lämnas några kompletterande uppgifter, baserade på de besvarade frågorna.

8.1 Hur klarar man utgifterna?

Pensionärerna kunde välja mellan fyra svarsalternativ, när det gällde den subjektiva uppfattningen av hur de klarade ekonomin: bra, hyggligt, med stor sparsamhet och "går inte". Det fjärde alternativet hade tre underavdelningar: "måste ta utav besparingar", "får bidrag av barn eller anhöriga" och "måste gå till socialvården ibland". De två sistnämnda valdes dock av endast en pensionär vardera, varför de slagits samman med dem som sade sig ta av besparingarna.

Gränsdragningen mellan de olika svarsalternativen är med nödvändighet subjektiva. Det beror givetvis i hög grad på personlig läggning, tidigare levnadsvanor etc hur man upplever situationen. Det sämsta alternativet bör rimligen vara det mest objektivt konstaterbara.

Av de 82 % som besvarat frågan svarade 9 % bra, 43 % hyggligt och 31 % att det krävdes stor sparsamhet. 17 % svarade "går inte".

Svarens åldersfördelning är påfallande jämn. Det förefaller som om de äldre är nöjda med sin ekonomi i ungefär lika hög grad som de yngre, trots att de äldre har mindre pensioner. Det är dock markant flera pensionärer över 70 år som tycker att det inte går att klara ekonomin (20 % mot knappt 10 % för dem som är under 70 år). Se tabell 8.1.

Tabell 8.1 Hur går det att klara ekonomin? Svar efter ålder, procent

	66-69 år	70-74 år	75- år	Alla
Bra	11	8	8	9
Hyggligt	48	42	41	43
Med sparsamhet	32	30	32	31
Går inte	9	20	19	17
	100	100	100	100
100 % =	225	249	295	769
Bortfall	20 %	17 %	16 %	18 %

Fördelning efter socialklass ger större skillnader än efter ålder. Tjänstemän i allmän tjänst är mest nöjda med sin ekonomi och de har ju också objektivt de högsta disponibla inkomsterna (Jfr tab 3.3). Jordbrukarna har störst andel missnöjda och även övriga företagare är mer missnöjda än arbetarna, trots att deras inkomster efter skatt ligger högre. Båda grupperna har mer än dubbelt så stor andel som är missnöjda än vad arbetarna har. Möjligen är dock frågan något ledande. "Ta av besparingar" förutsätter ju att man har något att ta av. Detta är vanligare bland företagarna. Tabell 8.2 ger några siffror.

Tabell 8.2 Hur går det att klara ekonomin? Svar efter socialklass, procent

	Företagare		Tjänstemän i		Arbetare i	
	Bönder	Övriga	ensk tj	allm tj	ensk tj	allm tj
Bra	3	12	16	26	6	7
Hyggligt	39	31	46	60	42	56
Med sparsamhet	24	31	24	9	39	32
Går inte	<u>34</u>	<u>26</u>	<u>14</u>	<u>5</u>	<u>13</u>	<u>5</u>
	100	100	100	100	100	100
100 % =	117	75	79	57	366	75
Bortfall	23 %	22 %	21 %	14 %	16 %	14 %

Fördelningen av svaren på olika socialklasser ger en antydning om att den subjektiva uppfattningen av situationen inte är proportionell mot de faktiska inkomsterna. Därför har svarens fördelning på inkomstgrupper studerats. Pensionärerna har indelats i fyra grupper. Den lägsta omfattar dem som har en disponibel inkomst av högst 20 000 kr, d v s ensamstående pensionärer utan nämnvärda andra inkomster än folkpensionen. Den andra gruppen omfattar disponibla inkomster mellan 20 000 och 30 000 kr, d v s gifta pensionärer med inga eller obetydliga extrainkomster samt en del ensamstående med tilläggspension eller andra extrainkomster. Återstoden har delats i två grupper, 30 000 - 40 000 och över 40 000 kr i disponibel inkomst år 1977.

Det visar sig att den subjektiva uppfattningen av det ekonomiska läget är praktiskt taget densamma i alla de tre lägre grupperna, d v s tre fjärdedelar av alla pensionärerna. Det är t o m någon ökning av andelen missnöjda med stigande inkomst upp till 40 000 kr per år efter skatt. Se tabell 8.3.

Tabell 8.3 Hur går det med ekonomin? Svar efter disponibel inkomst, procent

	Disponibel inkomst per år			
	högst 20 000	21 000-30 000	31 000-40 000	över 40 000
Bra eller				
hyggligt	49	45	50	66
Med sparsamhet	35	37	29	25
Går inte	<u>16</u>	<u>18</u>	<u>21</u>	<u>9</u>
	100	100	100	100
100 % =	113	239	237	179
Bortfall	28 %	12 %	17 %	19 %

8.2 Sparande

En fråga gällde sparande. Bortfallet är här relativt stort (22 %) men svaren ger ändå en del intressanta upplysningar. 10 % uppgav sig spara regelbundet och dessutom 22 % "då och då". 46 % gav det "naturliga" svaret att man sparat under den aktiva tiden men inte nu längre. En sjättedel (16,5 %) av de svarande sade sig aldrig ha sparat.

Sparandet är tämligen jämnt fördelat på de olika åldersgrupperna. Helt naturligt minskar det regelbundna sparandet med åren men i övrigt är det inte stora skillnader. Bland de allra äldsta är det dock något flera som aldrig sparat.

Skillnaderna mellan socialklasserna är större än mellan åldersgrupperna. Att spara är en tjänstemannavana, i varje fall i pensionärsåldern. Över hälften av tjänstemännen sparade fortfarande, åtminstone då och då. Arbetare i allmän tjänst kom dock inte långt efter. Minst sparbenägna (bland dem som svarade) var företagarna, bönder och andra någorlunda lika. Bland arbetarna i enskild tjänst var sparande klart vanligare än bland företagare.

När det gäller tidigare sparande ligger däremot företagarna mycket över de andra grupperna. Antalet som aldrig sparat är litet. Det är det också bland tjänstemännen, medan arbetarna, särskilt de i enskild tjänst, har högre siffror. Se tabell 8.4.

Tabell 8.4 Sparande efter socialklass, procent

Sparar	Företagare		Tjänstemän i		Arbetare i	
	Bönder	Övriga	ensk tj	allm tj	ensk tj	allm tj
regelbundet	6,5	10	20	35	6	4
då och då	19	17	30	30	28	40,5
ej nu, men förr	62,5	63	38	30	44	40,5
aldrig	<u>12</u>	<u>10</u>	<u>12</u>	<u>5</u>	<u>22</u>	<u>15</u>
	100	100	100	100	100	100
100 % =	109	70	76	57	342	74
Bortfall	28 %	27 %	24 %	14 %	21 %	15 %

Det stora antalet uteblivna svar på denna "känsliga" fråga kan ha påverkat resultatet. Bortfallet bland företagare är särskilt stort. Hur detta ska tolkas kan diskuteras.

Om man fördelar svaren på sparandefrågan efter den disponibla inkomsten, får man det väntade resultatet att sparandefrekvensen stiger med inkomsten. Det är visserligen märkligt att den lägsta inkomstgruppen visade större andel aktuella sparare (regelbundet eller sporadiskt) är mellangrupperna, men med hänsyn till det stora bortfallet bör man nog inte dra några bestämda slutsatser av detta. Men det var dock 41 av de sammanlagt 157 pensionärerna i den gruppen som rapporterade aktuellt sparande, trots att de rimligen måste leva nära existensminimum. Se tabell 8.5

Tabell 8.5 Sparande efter disponibel inkomst, procent

Sparar	Disponibel inkomst per år				
	högst 20 000	21 000-30 000	31 000-40 000	över 40 000	Alla
regelbundet	4	6	7	23	16
då och då	34	23	27	29	27,5
ej nu men förr	39	52	50	39	46
aldrig	<u>23</u>	<u>19</u>	<u>16</u>	<u>9</u>	<u>16,5</u>
	100	100	100	100	100
100 % =	110	219	225	174	728
Bortfall	30 %	19 %	21 %	21 %	22 %

8.3 Bidrag från och till barn

Pensionärernas ekonomiska gemenskap med barnen är, om man får tro uppgifterna, mycket obetydlig. Endast nio pensionärer uppgav bidrag från barn, därav fyra regelbundet. En uppgav att han åt fritt hos barnen.

Betydligt flera, 42 stycken, uppgav att de själva gav bidrag till sina barn. Detta är 8 % av alla pensionärer med barn (som svarat). Bland tjänstemän i allmän tjänst, den grupp som har det bäst, är motsvarande andel så hög som 28 %. Men här är det absoluta antalet lågt.

Uppenbarligen har pensionärerna till alldeles övervägande del skild ekonomi från barnen.

8.4 Livförsäkring

Att ha livförsäkring har traditionellt ansetts vara ett tecken på ekonomisk omtänksamhet. Det är naturligtvis också i viss mån förbundet med en någorlunda god inkomstnivå. Däremot är det inte så att en god pension gör livförsäkring mindre vanlig.

Bland Eslövspensionärerna är svarsprocenten låg på denna fråga (74 %). Av dem som svarat hade 58 % antingen fått ut eller betalade fortfarande på en livförsäkring. Skillnaden mellan åldersgrupperna är inte stor.

Socialklasserna skiljer sig som man kan vänta mera, även om man måste vara försiktig med slutsatser av materialet. Att bönderna har minst och de offentliga tjänstemännen högst frekvens av livförsäkring torde dock vara obestridligt. Tabell 8.6 visar de tillgängliga siffrorna.

Tabell 8.6 Förekomst av livförsäkring efter socialklass, procent

Försäkring:	Företagare		Tjänstemän i		Arbetare i		Alla
	Bönder	Övriga	ensk tj	allm tj	ensk tj	allm tj	
Fått ut	30	64	57	74	46	57	49
Betalar på	9	18	13	16	5	9	9
Aldrig haft	<u>61</u>	<u>18</u>	<u>30</u>	<u>10</u>	<u>49</u>	<u>38</u>	<u>42</u>
	100	100	100	100	100	100	100
100 % =	105	67	75	57	321	71	696
Bortfall	31 %	30 %	25 %	14 %	26 %	18 %	26 %

Resultatet bekräftar tidigare iakttagelser att de som har de bästa pensionerna också har störst frekvens av livförsäkring. Intressant är den stora skillnaden mellan bönder och övriga företagare. Bönderna räknar tydligen med att gården ger säkerhet medan "stadsföretagarna" känner större behov av försäkring. Svarsprocenten är visserligen låg, men skillnaden är ändå uppenbar. För "stadsföretagarna" kan möjligen "livförsäkring" till viss del ha uppfattats som innefattande pensionsförsäkring.

9 Pensionärernas åsikter i vissa frågor

De fyra sista frågorna i formuläret innehöll frågor om pensionärernas åsikter om pensionens storlek, om pensionsålderns sänkning från 67 år till 65 år, om delpension och om pensionärernas eventuella insatser för hjälp till andra pensionärer.

9.1 Pensionernas storlek

Pensionärerna ställdes i frågan inför fyra alternativ till svar. De kunde också uttrycka någon annan åsikt än de som fanns i svarsalternativen. Bortfallet var 21,4 %. De som svarade fördelade sig på följande sätt:

"bra som det är" 21,5 %

"bra för dem som har ATP men för lite för dem som bara får folkpension" 40,4 %

"för lite även för dem som får ATP" 27,6 %

"pensionerna är för höga" 0,3 % (2 personer)

annan åsikt 10,2 %.

Den vanligaste "andra åsikten" var att pensionerna borde vara skattefria (2,4 %). Högre kommunalt bostadstillägg nämndes bara av fyra personer (0,5 %) trots att bostadstilläggen länge varit låga i Eslöv. De hade dock nyligen höjts när enkäten/intervjuerna besvarades. (Jämför dock kap 10).

Om svaren fördelas på åldersgrupper finner man att belåtenheten med pensionerna ökar med stigande ålder. Detta trots att de äldre har lägre pensioner. Men de hade ju också haft lägre realinkomster under sin aktiva tid. Antalet helt nöjda och helt missnöjda framgår av tabell 9.1 De övriga svaren var tämligen jämnt fördelade över åldrarna.

Tabell 9.1 Åsikt om pensionernas storlek. Fördelning efter ålder, procent

	66 år	67-69 år	70-74 år	75- år	Alla
Bra som det är	9	14	19	31	22
Pensionerna för låga	40	34	31	18	28
Andra svar	<u>51</u>	<u>52</u>	<u>50</u>	<u>51</u>	<u>51</u>
	100	100	100	100	100
100 % =	65	155	239	277	736
Bortfall	22 %	22 %	21 %	21 %	21 %

Vid fördelning på socialklasser finner man inga noteringsvärda skillnader ifråga om svarens fördelning på de olika alternativen.

Om man fördelar svaren på olika inkomstgrupper får man inga dramatiska skillnader. Det kan dock noteras att andelen helt missnöjda är större ju högre den disponibla inkomsten är (om man bortser från de allra högsta inkomsttagarna). Detta avspeglar säkerligen den ovan noterade skillnaden mellan åldersgrupperna.

En intressant iakttagelse är att de som har bostadstillägg och alltså inte har någon nämnvärd ATP har en större andel som tycker att ATP-pensionerna är tillräckliga men folkpensionerna utan ATP för låga. De har följaktligen en mindre andel än de övriga som tycker att pensionerna är bra som de är. Däremot är andelen som tycker att pensionerna genomgående är för låga nästan lika stor i båda grupperna.

9.2 Pensionsålderns sänkning

Den 1 juli 1976, alltså strax innan undersökningen gjordes, hade pensionsåldern sänkts från 67 till 65 år. En fråga gällde om detta var bra, om man borde behållit 67-årsgränsen, sänkt pensionsåldern ännu mera eller om vederbörande hade någon annan åsikt.

Som väntat svarade det övervägande flertalet (77 %) att 65-årsgränsen var bra. 12 % tyckte att man kunnat stanna kvar vid 67 år och 7 % att man borde sänkt pensionsåldern ännu mera. 4 % hade andra svar, mest att man borde ha en mera flexibel pensionsålder, beroende på hälsa, arbetsförhållanden eller annat. Bortfallet var 21 %.

Skillnaderna mellan åldersgrupperna visade sig främst i att de äldsta i relativt stor utsträckning (22 %) tyckte att man kunnat stanna vid 67 år medan ingen av 66-åringarna hade denna mening. Bland de senare var det i stället relativt många som tyckte att man borde ha sänkt pensionsåldern ännu mera. Skillnaderna är ju inte förvånande.

Skillnaderna mellan socialklasserna visar sig främst i att företagarna, både bönder och andra, i relativt stor utsträckning föredrar 67-årsgränsen (23 - 24 %). Arbetarna har däremot relativt stora sympatier för en ytterligare sänkning under 65 år medan detta gäller endast enstaka personer i de andra socialklasserna. Även dessa skillnader får väl anses naturliga.

9.3 Delpension

Delpensionen var ju också år 1977 en tämligen nyinförd företeelse, vilken dock inte varit aktuell för någon av de tillfrågade. Svarsalternativen var: bra, bättre med en bestämd ålder och bättre med en fritt vald ålder mellan 60 och 70 år.

Inte fullt hälften av de svarande (48 %) tyckte att delpensionen var en bra idé. Det var dock bara 28 % som tyckte att en fast pensionsålder är bättre. Resten ville ha fritt val mellan 60 och 70 år. Bortfallet var emellertid hela 29 %.

De positiva svaren var vanligast bland de yngre. De sjönk från 58 % till 40 % med stigande ålder. Det var också flera löntagare, både tjänstemän och arbetare, som gillade delpensionen, medan företagarna, både bönder och andra, hade flera anhängare av en helt fast pensionsålder. Några dramatiska skillnader är det dock inte fråga om.

9.4 Pensionärshjälp

När undersökningen planerades föreslogs i olika sammanhang att man borde aktivera särskilt yngre pensionärer att ge service åt dem som är äldre eller handikappade (eventuellt mot ersättning). Med anledning därav lades in en fråga: "Skulle Ni i så fall vilja hjälpa till?"

De givna alternativen var

för nej: orkar inte eller "tycker inte det är lämpligt"

för ja: besök eller telefonkontakt, hemhjälp eller "på annat sätt".

Att nej-svaren skulle överväga i hela materialet var nästan självklart. De äldsta åldersgrupperna kan ju endast undantagsvis komma ifråga. Något mera överraskande är att nejsvaren dominerar även i yngre år. Här svarar man "olämpligt" så mycket mera att totalresultatet inte skiljer sig så värst mycket. En sammanställning ges i tabell 9.2 Hemhjälp och annat arbete har här slagits samman.

Tabell 9.2 "Vill Ni hjälpa andra pensionärer?" Svar efter ålder, procent

	66-69 år	70-74 år	75- år	Alla
Ja, med besök	21	18	12	17
arbete	<u>6</u> 27	<u>4</u> 22	<u>3</u> 15	<u>4</u> 21
Nej, orkar inte	31	43	64	47
olämpligt	39	32	18	29
har arbete	<u>3</u> 73	<u>3</u> 78	<u>3</u> 85	<u>3</u> 79
	100	100	100	100
100 % =	208	223	248	679
Bortfall	26 %	26 %	30 %	27 %

Om man jämför socialklasserna finner man att tjänstemännen är mest benägna att hjälpa till med något. Det gäller både besök och arbete. Men talen är små och bortfallet stort. Bönderna är minst benägna, men de är också genomsnittligt betydligt äldre.

I alla åldersgrupper och socialklasser är viljan att hjälpa till med besök eller telefonkontakt betydligt vanligare än viljan att göra något slag av arbete. Totalt var det bara 29 pensionärer som kunde tänka sig något slag av arbetshjälp mot 114 som nämnde kontakttjänst. Bland de 257 som inte svarade eller som aldrig besöktes måste det väl också finnas några villiga. Det finns alltså en betydande "arbetskraftsreserv" för den sociala servicen till åldringarna i Eslöv.

10 Allmänna önskemål från pensionärerna

Den sista frågan lydde: "Tycker Ni att staten, landstinget eller kommunen borde göra mera för pensionärerna? På vad sätt i så fall?"

De flesta hade inte svarat på denna fråga, vilket väl får tydas som att de inte har några särskilt trängande behov av förbättringar. Ganska många uttrycker för övrigt detta positivt: "Vi har det bra", "Bra som det är" etc eller rätt och slätt: "Nej". Några skriver att man väl kunde önska sig ett eller annat men att landets ekonomi inte tillåter det.

Det fanns egentligen bara två önskemål som hade så många företrädare att man kan tala om en opinion. Det vanligaste (från 89 pensionärer) är att få höjda bostadstillägg, i regel med påpekande av att grannkommunerna hade betydligt högre bostadstillägg än Eslöv. (Detta är numera genomfört sedan kommunerna fått statsbidrag på villkor att bostadstilläggen håller en viss standard). Den andra önskemålet (från 70 personer) är lägre skatter, i regel med begäran att folkpensionen borde vara skattefri även i kombination med andra inkomster.

Alla övriga önskemål är endast företrädade av små grupper. Inte ens det "självklara" önskemålet om högre pensioner har mer än 46 företrädare. Många hade dock uttryckt samma önskan i samband med en tidigare fråga (9.1). I övrigt förekommer önskemål om mera tillfällen till fritidsverksamhet och underhållning (bl a i form av fria lokaler för pensionärsföreningarna), mer och bättre social hemhjälp och bättre tillgång till (fri) läkarvård och medicin (bl a fria glasögon). Även olika krav på förbättrad vård på ålderdomshem och långvårdshem kan noteras.

Ströröster tillfaller bättre bussförbindelser och billigare biljetter på tåg och buss, bättre färdtjänst, fri telefon och naturligtvis en del "udda" önskemål, somliga allmänt kverulantiska. En pensionär önskar att han ska bli befriad från underhållsplikt mot sin frånskilda hustru (han ger hennes namn och adress för säkerhets skull!)

11 Sammanfattning

Undersökningen omfattar de 936 män som under hela år 1977 bodde i Eslövs församling (ungefär = Eslövs tätort) och som hade fyllt 65 år senast året innan. För samtliga har inhämtats uppgifter från allmänna register om ålder, civilstånd, yrke, inkomst, skatter, pensionsförhållanden och bostadstyp. Dessutom har uppgifter inhämtats genom enkät eller intervjuer om hushållets sammansättning, trivseln med bostaden, hälsotillstånd, arbetsförhållanden och ekonomiska förhållanden samt om pensionärernas åsikter i vissa frågor. Endast 3 % vägrade svara och lika många var för gamla eller sjuka för att kunna svara. Dessutom har av olika skäl 10 % aldrig tillfrågats, trots att de inte svarat på enkäten.

Det totala bortfallet är således 16 %, men genom att man har alla registeruppgifter även om dessa personer, kan man få en ganska tillförlitlig bild av förhållandena. (På vissa frågor är dock bortfallet större vilket gör svaren mindre representativa). I det följande återges några av resultaten.

De manliga ålderspensionärerna i Eslövs tätort 1977 var till övervägande delen inflyttade till staden. De flesta hade arbetat där, men många hade flyttat in som pensionärer. Bland dessa var ett stort antal jordbrukare. Dessa var så många att jordbrukare är den största enskilda yrkesgruppen, trots att endast ett fåtal lantgårdar finns inom området. Jordbrukarna var ungefär lika många som samtliga tjänstemän. Arbetarna var visserligen mer än tre gånger så många men de fördelar sig på många olika yrken.

Det allmänna intrycket är att pensionärerna har det ganska bra. Två tredjedelar äger själva sin bostad, antingen villa eller bostadsrättslägenhet. Över 70 % är gifta och nära 90 % klarar hushållet utan hjälp. Bland dem som är över 75 år är 10 % på ålderdomshem och 4 % på långvården men bland de yngre bor praktiskt taget alla i egen bostad. Någon motsvarighet till storstädernas grupper av hemlösa utslagna finns inte i Eslöv, i varje fall inte bland pensionärerna. De allra flesta sade sig trivas bra i sin bostad.

Naturligtvis är det ändå många som är mer eller mindre krassliga. Endast drygt hälften känner sig fullt friska, varierande från 64 % bland dem som är under 70 år till 42 % av dem som är över 75 år. De som tidigare varit arbetare i enskild tjänst har i alla åldrar en större andel mindre friska än övriga socialklasser. Med all sannolikhet är detta resultatet av en dålig arbetsmiljö.

Mycket få fortsätter numera att arbeta efter pensionsåldern. Tidigare var detta betydligt vanligare och dessutom sänktes ju pensionsåldern från 67 år till 65 år 1976 för det stora flertalet. De flesta tjänstemän hade denna pensionsålder eller ännu lägre sådan redan tidigare. Förändringarna kan emellertid avläsas i att åldersgruppen över 75 år till 34 % hade arbetat efter 67 år mot bara 13 % bland dem som var yngre. Med stigande pensioner har behovet av extra arbetsinkomster blivit allt mindre.

Inkomsterna är för flertalet ganska goda. Eftersom pensionärer utan nämnvärd annan inkomst än folkpension är skattefria måste man räkna med den disponibla inkomsten efter skatt när man gör jämförelser. Det visar sig då att medianen, d v s den inkomst efter skatt som ligger i mitten, var 31 400 kr, vilket i 1983 års penningvärde motsvarar ungefär 55 000 kr. Hälften hade alltså mindre, en fjärdedel under 25 500 kr (ca 45 000 kr 1983) men även detta är ju ganska bra. De allra lägsta inkomsterna låg omkring 15 000 kr (26 000 kr 1983) men det var endast ett litet fåtal som låg så lågt.

Pensionärerna tillfrågades om pengarna räckte till för att klara ekonomin. De allra flesta svarade att det gick bra eller något så när, även i den lägsta inkomstgruppen. I särklass mest missnöjda var de f d jordbrukarna. Det var tre gånger vanligare bland dem än bland arbetarna att de ansåg att pengarna inte räckte till och detta trots att deras inkomster låg genomsnittligt högre. Även övriga företagare var mera missnöjda än arbetarna, trots betydligt högre inkomster.

De pensionärer som hade det bäst var obestriddligen de f d tjänstemännen i stat och kommun och de var genomgående ganska nöjda med situationen. De har ju också sedan länge haft ordentliga tjänstepensioner, vilket de privatanställda löntagarna först på senare år fått, dels genom ATP och dels genom tilläggspensioner av olika slag.

I den yngsta pensionärsårgången hade nästan alla någon pension utöver folkpension och ATP.

Ingen annan pension än folkpension var det bara 134 stycken (14 %) som hade. Av dem hade naturligtvis åtskilliga vissa andra inkomster, t ex av kapital, vid sidan av pensionen. Eftersom ATP genomförts succesivt under de närmast föregående 14 åren före 1977, var det endast två tredjedelar som hade högre ATP än pensionstillskottet och inte mer än en tredjedel som hade lika stor ATP som folkpension.

Pensionärerna tillfrågades om de kunde spara något av sina inkomster. Nära hälften sade sig kunna det, åtminstone då och då. Även i de lägsta inkomstgrupperna var det omkring 30 % som sade sig spara, detta i alla socialklasser. Bland arbetarna var det dock ganska många som sade sig aldrig ha sparat.

Det är ytterst ovanligt att pensionärerna i Eslöv får bidrag av sina barn. Något vanligare är det att barnen får bidrag av sina föräldrar, men även detta är undantagsfall. Uppenbarligen är pensionärernas ekonomi i regel helt skild från barnens.

En fråga gällde om pensionärerna hade eller hade haft någon livförsäkring. Här var det stora skillnader mellan socialklasserna. Majoriteten av bönderna och nära hälften av arbetarna hade aldrig haft någon, medan de grupper som har de bästa tjänstepensionerna har den högsta frekvensen av livförsäkringar.

Slutligen tillfrågades pensionärerna om sina åsikter i vissa frågor. De flesta tyckte att pensionerna kunde vara högre. Det var bara två stycken som tyckte att de var för höga. En intressant iakttagelse är att andelen som är nöjd med pensionens storlek växer med stigande ålder, trots att de äldre har lägre pensioner. Samma sak gäller med stigande totalinkomst. Om man bortser från de allra högsta inkomstagarna är andelen missnöjda med pensionen större ju högre inkomsten (efter skatt) är.

När undersökningen gjordes diskuterades i olika sammanhang om inte yngre och friskare pensionärer kunde hjälpa dem som är äldre och mera sjukliga. Det var inte så stor procent av de manliga Eslövs-pensionärerna som ville ställa upp på detta, men det var i alla fall 114 stycken som anmälde sitt intresse för att hjälpa till med besök eller telefonkontakt. Där finns tydligen en dold "arbetskraftsreserv" för socialtjänsten eller pensionärsföreningarna i Eslöv.

Pensionärsundersökning i Eslöv 1977

Här följer ett antal frågor som Ni ombeds besvara i tur och ordning.

Frågorna besvaras genom att markera med X det eller de svar som stämmer på Er.

När Ni är färdig, skicka tillbaka formuläret i bifogade portofria svarskuvert!

BOSTAD OCH HUSHÅLL

1. Hur bor Ni?

- ☐ hyr lägenhet (ej pensionärlägenhet), i flerfamiljshus eller villa
- ☐ hyr pensionärlägenhet
- ☐ har bostadsrättslägenhet (eller annan köpt lägenhet i flerfamiljshus)
- ☐ bor i egen villa (eller villa som ägs tillsammans med annan)
- ☐ bor i lägenhet i eget hyreshus
- ☐ hyr möblerat rum men har eget hushåll
- ☐ lever i gemensamt hushåll med barn eller andra som står för bostaden
- ☐ är inackorderad på ålderdomshem
- ☐ är långvårdspatient på sjukhus/sjukhem
- ☐ bor på annat sätt, i så fall hur?
-

2. Trivs Ni med Er bostad?

- ☐ mycket bra
- ☐ ganska bra
- ☐ någorlunda
- ☐ ganska dåligt
- ☐ mycket dåligt

3. Är det något med Er bostad som Ni inte trivs med?
(Ni kan markera med X i mer än en ruta om Ni vill)

- ☐ kallt, dragigt, fuktigt
- ☐ obekvämt
- ☐ svårt att komma ut (t ex svårt att gå i trappa)
- ☐ störande grannar
- ☐ isolerat läge, ingen kontakt med grannar
- ☐ långt till affärer
- ☐ långt till busshållsplats
- ☐ annat, vad då?
- ☐ inget fel på bostaden

4. Vilka personer är i samma hushåll?

- ☐ bor ensam
- ☐ bor tillsammans med maka men ingen annan
- ☐ bor tillsammans med hushållerska men ingen annan
- ☐ bor tillsammans med maka och barn
- ☐ bor tillsammans med hushållerska och barn
- ☐ bor tillsammans med barn
- ☐ bor tillsammans med en eller flera andra personer än de ovannämnda
- ☐ bor på ålderdomshem eller sjukhus/sjukhem

5. Får Ni någon hjälp i hushållet?

- ☐ ingen hjälp, klarar mig alldeles själv
- ☐ klarar hushållet tillsammans med maka, hushållerska eller annan hushållsmedlem
- ☐ får hjälp av hemsamarit genom kommunen
- ☐ har egen hjälp som jag betalar själv (t ex städning och matlagning)
- ☐ har ej eget hushåll

ARBETE OCH HÄLSA

6. Vilket var Ert huvudsakliga förvärvsarbete före pensionsåldern?
(Om Ni bytt arbete före pensionsåldern, markera då det arbete
som Ni hade under större delen av Ert aktiva liv)

- ☐ jordbrukare, arrendator, trädgårdsmästare
- ☐ annan företagare, vilken näringsgren?
- ☐ lantarbetare, trädgårdsarbetare
- ☐ industriarbetare, vilken industri?
- ☐ byggnadsarbetare
- ☐ diversearbetare
- ☐ arbetare i statlig tjänst, vilken arbetsplats?
- ☐ arbetare hos kommun eller landsting, vilken arbetsplats?
- ☐ tjänsteman i enskild tjänst, vilken arbetsplats?
- ☐ tjänsteman hos kommun eller landsting, vilken arbetsplats?
- ☐ tjänsteman i statlig tjänst, vilken arbetsplats?
- ☐ annat, vilket?

7. Har Ni slutat Ert tidigare förvärvsarbete?

- ☐ ja, vidårs ålder, har inte tagit något nytt arbete
(gå till fråga 8)
- ☐ ja, vidårs ålder, har nu heltidsarbete i annat yrke
(gå till fråga 9)
- ☐ ja, vidårs ålder, har nu deltidarbete i annat yrke
(gå till fråga 9)
- ☐ nej, fortsätter som förut (gå till fråga 9)
- ☐ nej, men har gått över till deltid i samma yrke
(gå till fråga 9)

8. Om Ni inte arbetar nu, är det något särskilt skäl till det?

- ☐ nej, naturligt att inte arbeta när man är pensionär
- ☐ ja, dålig hälsa
- ☐ ja, försökt få arbete men svårt att få något lämpligt
- ☐ ja, för hög skatt på extrainkomster
- ☐ ja, annat skäl, vilket?

9. Känner Ni Er fullt frisk?

- ☐ ja, alldeles som förr
- ☐ ja, men orkar inte så mycket numera
- ☐ nej, har så nedsatt syn eller hörsel att det är besvärande
- ☐ nej, har reumatism eller annan värk
- ☐ nej, har dåligt hjärta
- ☐ nej, har svårt att gå
- ☐ nej, har annan sjukdom, vilken?

INKOMSTER OCH UTGIFTER

10. Vad slags pension har Ni?

- ☐ enbart folkpension (och ev pensionstillskott)
- ☐ folkpension och ATP men ingen annan pension
- ☐ folkpension och tjänstepension¹⁾ men ingen ATP
- ☐ folkpension, ATP och tjänstepension¹⁾
- ☐ folkpension och pension från egen pensionsförsäkring men ingen ATP eller tjänstepension¹⁾
- ☐ folkpension, ATP och egen pensionsförsäkring
- ☐ folkpension, tjänstepension och egen pensionsförsäkring men ingen ATP
- ☐ folkpension, ATP och tjänstepension¹⁾ och dessutom egen pensionsförsäkring
- ☐ annan pension. Vilken?
- ☐ har ännu inte tagit ut någon pension

1) med tjänstepension menas här pension från tidigare anställning utöver folkpension och ATP, t ex genom SPV. SPP, STP, ITP, KPA eller direkt från f d arbetsgivare

11. Hur mycket fick Ni förra månaden i

- ☐ folkpension kr
- ☐ pensionstillskott kr
- ☐ bostadstillägg kr
- ☐ ATP kr
- ☐ tjänstepension kr
- ☐ pension från pensionsförsäkring kr

12. Har Er maka pension?

- ☐ nej
- ☐ ja, sammanlagt kr förra månaden

13. Har Ni (och ev maka) andra inkomster än pension?

- ☐ nej
- ☐ ja, men betydligt mindre än pensionen
- ☐ ja, ungefär lika mycket som sammanlagda pensionen
- ☐ ja, mer än pensionen

14. Hur går det att klara ekonomin med nuvarande inkomster?

- ☐ går bra och det blir över
- ☐ går hyggligt
- ☐ går men med stor sparsamhet
- ☐ går inte, måste ta utav besparingar
- ☐ går inte, får bidrag av barn eller anhöriga
- ☐ går inte, måste gå till socialvården ibland

15. Sparar Ni något av Er inkomst? ¹

- ☐ ja, regelbundet
- ☐ ja, någon gång då och då
- ☐ nej, men sparade före pensioneringen
- ☐ nej, har aldrig brukat spara något vidare

1) Om pensionen utbetalas direkt till pensionskonto i bank, menas med sparande även om inte hela pensionen tas ut utan behållningen växer

16. Får Ni några kontanta bidrag från barn eller barnbarn?

- ☐ nej, har inga barn
- ☐ nej, har barn men får inga bidrag från dem
- ☐ nej, får inga kontanta bidrag men bor och äter fritt hos dem
- ☐ nej, ger barnen pengar istället
- ☐ ja, får lite pengar då och då när det behövs (vanliga presenter räknas inte)
- ☐ ja, får regelbundna kontanta bidrag (t ex varje månad)

17. Har Ni någon livförsäkring eller har Ni haft någon tidigare?

- ☐ har aldrig haft någon
- ☐ har betalt en viss tid men sedan ej fortsatt
- ☐ har fått ut försäkring, betalar fortfarande på en annan
- ☐ har fått ut försäkring, betalar inte längre på någon
- ☐ har inte fått ut försäkring, betalar fortfarande på någon

ÅSIKTER OM PENSIONERINGEN M M

18. Vad anser Ni om pensionernas storlek, när det gäller folkpension och ATP?

- ☐ bra som det är
- ☐ bra för dem som får både folkpension och ATP men för lite för dem som bara får folkpension
- ☐ för lite även för dem som får både folkpension och ATP
- ☐ pensionerna är för höga
- ☐ annan åsikt, vilken?
-
-

19. Folkpensionsåldern sänktes den 1 juli 1976 till 65 år. Vad anser Ni om det?

- ☐ det var bra
- ☐ bättre med 67 år
- ☐ pensionsåldern borde sänkts ännu mera
- ☐ annan åsikt, vilken?
-
-

20. Det har blivit möjligt att ta ut delpension från 60 år och minska ner arbetstiden. Vad anser Ni om det?

- ☐ det är bra
- ☐ bättre att få ta ut hela pensionen när man själv bestämmer mellan 60-70 år
- ☐ bättre med en bestämd pensionsålder
- ☐ annan åsikt, vilken?
.....
.....

21. Det har föreslagits att pensionärer som är friska och rörliga skulle kunna hjälpa dem som är äldre eller klenare (ev mot ersättning). Skulle Ni i så fall vilka hjälpa till?

- ☐ nej, orkar inte
- ☐ nej, tycker inte det är lämpligt
- ☐ ja, med besök eller telefonkontakt
- ☐ ja, med hemhjälp
- ☐ ja, på annat sätt, vilket?
.....
.....

22. Tycker Ni att staten, landstinget eller kommunen borde göra mera för pensionärerna? På vad sätt i så fall?

.....
.....
.....
.....

Tack för besväret!

I serien MEDDELANDE FRÅN SOCIALHÖGSKOLAN har tidigare utkommit:

- 1981:1 FOSTERBARNSVÅRD OCH EKONOMI av Peter Westlund
- 1981:2 EN ALKOHOLENKÄT - OCH VAD SEN DÅ? EN MODELL FÖR ALKOHOL-
UNDERVISNING I EN SJÄTTE KLASS av Inger Farm och Peter
Andersson
- 1981:3 PSYKOLOGIN I SOCIALT ARBETE: EN PEDAGOGISK DISKUSSION av
Eric Olsson och Christer Lindgren
- 1982:1 VAD BÖR EN KURATOR KUNNA? av Karin Stenberg och Britta
Stråhlén
- 1982:2 L V M BAKGRUND OCH KONSEKVENSER av Peter Ludwig och
Peter Westlund
- 1982:3 INSYN - ETT FÖRSÖK TILL INSYN I ARBETSMILJÖN PÅ EN SOCIAL-
FÖRVALTNING EN INTERVJUUNDERSÖKNING av Pia Bivered, Kjell
Hansson, Margot Knutsson och P-O Nordin
- 1983:1 AVGIFTER PÅ SOCIALA TJÄNSTER - principer och problematik
av Per Gunnar Edebalk och Jan Petersson
- 1983:2 EN INDELNING AV RÄTTEN - hjälpmedel vid inläsning av
juridiska översiktskurser av Lars Pelin
- 1983:3 OM SOCIALA OMRÅDESBESKRIVNINGAR av Verner Denvall, Tapio
Salonen och Claes Zachrisson

Exemplar kan rekvireras hos Socialhögskolans expedition, adress
se framsidan.